

PANEVROPSKI UNIVERZITET
APEIRON
FAKULTET POSLOVNE EKONOMIJE
College of Modern Management
Banja Luka

DIPLOMSKI RAD

**TEMA: PROCJENA BONITETA, KLIJENTA,
UPRAVLJANJE KREDITNIM RIZIKOM**

Ime i prezime: Nedžmija Pavlović

MENTOR: Doc.dr Bogdana Vujnović-Gligorić

Sadržaj:

<i>Uvod</i>	
<i>II Procjena boniteta, kreditni rizik</i>	3
<i>2.1 Uopšteno o bankarskim rizicima</i>	3
<i>2.1.1 Upravljanje rizikom u bankama</i>	4
<i>2.2 Kreditni rizik</i>	6
<i>2.2.1 Struktura kreditnog rizika</i>	9
<i>2.2.2 Vrste kreditnog rizika</i>	10
<i>2.3 Kreditni rizik, pravila, procedure, upravljanje</i>	11
<i>2.3.1 Upravljanje kreditnim rizikom</i>	13
<i>2.3.2 Procedure klasifikacije aktive</i>	20
<i>2.3.3 Procedure suspenzije kamate</i>	21
<i>3. Procjena boniteta</i>	22
<i>3.1 Analiza kreditnog zahtjeva preduzeća «Magma» d.o.o., Zvornik</i>	22
<i>2.3 Izrada kreditnog predloga</i>	23
<i>2.3.1 Osnovni podaci o preduzeću «Magma» d.o.o. Zvornik</i>	23
<i>3. Trendovi promjene kreditnog rizika</i>	31
<i>Zaključak</i>	
<i>Literatura</i>	34
<i>Prilozi</i>	36

Uvod

Procjena boniteta klijenta i upravljanje kreditnim rizikom su nerazdvojivo povezani. Stoga, teško da se mogu dati jasna obrazloženja ukoliko se ova dva pojma posmatraju odvojeno.

Poslovanje svake banke podrazumjeva adekvatnu provjeru boniteta klijenta te upravljanje kreditnim rizikom.

Kreditni rizik je rizik da potraživanja ne mogu biti realizovana na dan dospjeća u njihovoj punoj knjigovodstvenoj vrijednosti. On izražava trajnu ili privremenu nesposobnost dužnika (usljed likvidnosti) da u ugovorenom roku ispuni obavezu ili je u tom roku djelimično ispuni.

Kreditni rizik se može odnositi na kredite i druge kreditne instrumente (hartije od vrijednosti). Pri tome, rizičnost pojedinih finansijskih operacija zavisi od razvijenosti finansijskog tržišta zemlje, broja i strukture finansijskih posrednika, zakonske regulative i slično.

Kreditni rizik u uslovima našeg bankarstva ima posebnu težinu, zbog kumuliranih problema u privredi. Nesklad u razvoju privrede i bankarstva potvrđuje činjenicu da je ulaganje u privredi još uvijek dosta rizičan posao. U skladu sa Zakonom o bankama donesen je čitav set odluka koje, između ostalog, regulišu oblast kreditiranja i rizike koji su sa njima povezani.

II Procjena boniteta, kreditni rizik

Analizu ovog rada početi će sa definisanjem bankarskih rizika uopšte, potom, daću smjernice, odnosno način na koji banke upravljaju rizicima, te konkretan primjer procjene boniteta. Procjena boniteta će se odnositi na pravno lice.

2.1 Uopšteno o bankarskim rizicima

Rizici u poslovanju banaka su karakteristika svakog bankarskog posla, tako da ni neutralni bankarski poslovi nisu bez rizika. Sa osvajanjem novih instrumenata, novih tehnika i strategija, finansijskog inženjeringa, novih bankarskih proizvoda a naročito finansijskih derivata, lista rizika se neprestano širi.

Za bankare i zajmodavce uopšte, neizvjesnost raste sa promjenama u kamatnim stopama, promjenama depozita i sa nesposobnošću dužnika da vrati kredit, ali i pod takvim okolnostima poput deregulacije, moralnog hazarda, kao i ulaskom banaka u one poslove koji ranije nisu bili tradicionalno bankarski. Pri svemu tome, globalizacija bankarskog poslovanja i trendovi mega spajanja i pripajanja velikih banaka, nagone menadžment banke da identifikuje najvažnije rizike. To se odnosi prije svega na sistemske rizike, i, posebno na rizike koji proizilaze iz zaostajanja bankarskog menadžmenta u praćenju poslovanja na nepoznatim, geografski udaljenim prostorima i tržištima i da prati poslovanje sa nepoznatim instrumentima i tehnikama.

Da bi se rizik izbjegao ili barem doveo u prihvatljive granice, potrebno je analizirati i upravljati rizicima. Analiza rizika treba da ukaže na ključne tačke i procese nastanka rizika. Rizicima mogu biti izloženi svi resursi banke, i to u vidu direktne, indirektno, izloženosti riziku kroz odgovornosti prema trećim licima, tržišne i druge izloženosti riziku.

2.1.1 Upravljanje rizikom u bankama

Kao disciplina, upravljanje rizikom je novijeg datuma i razvilo se iz djelatnosti osiguranja, s obzirom da se tradicionalnim procesima osiguranja nisu mogli efektivno i ekonomično rješavati problemi rizika u svim situacijama.

Upravljanje predstavlja dio poslovne politike banke, a saglasno tome, upravljanje rizikom se može definisati kao bančina funkcija osiguranja od rizika, odnosno, pod upravljanjem rizikom se podrazumjeva skup aktivnosti¹:

- identifikacija izloženosti riziku za sve kategorije sredstava uz procjenu potencijalnih gubitaka;
- procjenu rizika koja obuhvata mjerenje i analizu gubitaka u prošlosti, kako bi se procjenile varijable koje će uticati na budućnost;
- kontrolu rizika u smislu smanjenja ili eliminisanja rizika gubitka primjenom svih vrsta obezbjeđenja;
- finansiranje rizika obezbjeđenjem rezervi, uključujući i osiguranje;
- razvoj administrativnih tehnika i korištenje stručnih znanja (upravljanje rizikom).

Glavni cilj upravljanja bankarskim rizikom jeste optimizacija odnosa rizika i prinosa. U tom smislu u fokusu bankarskih rizika je upravljanje tržišnim i kreditnim rizicima, od kojih presudno zavisi rizik solventnosti kao definitivni rizik banke. Kamatni i valutni rizik se kao sastavne komponente uklapaju u tržišni rizik, dok po strani ostaje likvidonosni rizik kao specifičan bankarski rizik kojim savremene banke, u krajnjoj liniji, mogu da upravljaju preko finansijskog tržišta, pod uslovom da imaju jaku poziciju solventnosti i visok kredibilitet na toj osnovi. Najzad, postoje i razni nefinansijski (operativni) rizici, kao što su rizici platnog prometa, kompjuterski i ostali tehnološki rizici, pravni rizici i td.

Upravljanje rizikom u bankarstvu ima dva osnovna cilja:

- da se izbjegne nesolventnost banke i
- da se maksimira stopa prinosa na kapital uz korekciju rizika.

¹ Bjelica, V., «Bankarstvo, teorija i praksa», Novi Sad, 2001. godine, str.425.

Naime, ukoliko bi rizici banke bili potcjenjeni, to bi negativno djelovalo na profitabilnost banke, jer bi stvarni gubici obarali stopu prinosa na kapital ispod očekivanog nivoa.

Savremeni koncept upravljanja bankarskim rizicima ima sledeće komponente:

- adekvatna evaluacija kreditnih i tržišni rizika,
- naplate cijene rizika od korisnika odgovarajućih bankarskih usluga,
- izdvajanje naplaćene cijene rizika u rezerve i kapital banke,
- pokrivanje očekivanih rizika iz akcijskog kapitala banke,
- pokrivanje neočekivanih rizika iz akcijskog kapitala,
- formiranje ekonomskog kapitala banke koji je korigovan za rizik,
- upravljanje portfoliom rizika i
- monitoring (kontrola) rizika od strane posebne službe u banci.

Po pitanju vrsta bankarskih kredita, studija OECD-a obuhvata sledeće vrste rizika²:

- kreditni rizik,
- rizik likvidnosti,
- rizik kamatne stope,
- rizik deviznih kurseva,
- kao i potencijalni rizici koji nastaju iz preuzetih obaveza banka vezanih za odnose trećih lica ili obaveza koje stvaraju potencijalni dug banke.

Značajnu ulogu u upravljanju rizicima međunarodnog bankarskog i ostalog finansijskog sektora ima Bazelska komisija za nadzor banaka (Basel Committee on Banking Supervision-BSCL). Svojim Sporazumima (kratko nazvani Bazel) Komisija je uspostavila jedinstven i čvrst sistem za ocjenu boniteta, poslovne politike i rizika banaka koje su spremne da prihvate metodologiju i druge zahtjeve. Finansijski sektor je, time, preuzeo vodeću ulogu u politici upravljanja rizicima. Bazel je postao opšte prihvaćen standard od značaja za finansijske tokove i investicionu politiku. Banke se pojavljuju u ulozi investitora u finansiranju velikih investicionih projekata, što pojačava njihovu odgovornost u poslovima kreditiranja. U tu svrhu banke imaju vrlo razvijene procedure i pravila, kao i organizovane sisteme interne kontrole i revizije. Kod donošenja odluke o finansiranju projekta banka se stavlja u ulogu investitora i vlasnika i razmatra rezultat projekta.

² Bjelica V., "Bankarstvo, teorija i praksa", Novi Sad, 2001. godien, str.411.

2.2 Kreditni rizik

Kreditni rizik je rizik da potraživanja ne mogu biti realizovana na dan dospelja po njihovoj punoj knjigovodstvenoj vrijednosti. On izražava trajnu (usljed stečaja) ili privremenu nemogućnost dužnika (usljed nelikvidnosti) da u ugovorenom roku ispuni obavezu, ili je u tom roku samo djelimično ispuni.

Kreditni rizik se može odnositi na:

- zajmove i
- druge kreditne instrumente (hartije od vrijednosti).

Pri tome, rizičnost pojedinih finansijskih operacija zavisi od razvijenosti finansijskog tržišta zemlje, broja i strukture finansijskih posrednika, zakonske regulative i slično.

Kao osnovni cilj analize kreditnog rizika, dakle, javlja se potreba za obezbjeđenjem sigurne kontrole različitih tipova kreditnog rizika u zavisnosti od finansijskih operacija iz kojih proističu. U tom smislu, najčešće se u domaćoj literaturi analiza kreditnog rizika posmatra sa nekoliko aspekata³:

- aspekt rizika koji proističu iz procesa odobravanja zajmova,
- aspekt rizika koji proističe iz poslovanja sa hartijama od vrijednosti,
- aspekt rizika vanbilansnih operacija,
- aspekt rizika zemlje.

Princip minimalizacije svih rizika bankarskog poslovanja, pa tako i kreditnog rizika, iziskuje detaljnu analizu svih onih faktora koji na taj rizik utiču. Tu spadaju⁴:

- kreditna sposobnost komitenta (dužnika),
- određivanje kreditnog perioda,
- ustanovljenje kreditnog limita,
- kontrola korištenja kredita,

³ Ćirović, M., "Bankarstvo", Beograd, 2004. str. 301.

⁴ Bjelica, V., «Bankarstvo, teorija i praksa», Novi Sad, 2001. godine, str. 268.

- obezbjeđenje kredita.

Pojedinačna analiza svakog navedenog faktora, izuzev kreditne sposobnosti komitenta, zauzima u cjelokupnoj analitičkoj studiji kreditnog rizika sekundarni značaj i pored činjenice da sama struktura kredita koji banka odobrava uslovljava stepen njene izloženosti riziku. Daleko veći značaj, međutim, poklanja se analizi kreditne sposobnosti komitenta (dužnika) i utvrđivanja njegovih poslovnih performansi.

Kreditna sposobnost se najčešće definiše kao «mogućnost uzimanja, korištenja i vraćanja kredita pod određenim (ugovorenim) uslovima kreditiranja». Pri tome se postavlja pitanje mjerenja mogućnosti uzimanja, korištenja i vraćanja kredita.

Predmet analize faktora kreditne sposobnosti posmatranog zajmotražioca jeste tačno utvrđivanje njegovih sposobnosti i spremnosti da kredit vrati prema unaprijed ugovorenim uslovima. Pri tome, sposobnost se tretira kao objektivno svojstvo preduzeća, a spremnost kao subjektivno svojstvo njegove uprave.

Kod svake analize kreditne sposobnosti dominantni su faktori koji se u literaturi nazivaju «5 Cs od credit»:

- «*Character*» - karakteristike tražioca kredita,
- «*Capacity*» - veličina njegovog kapaciteta ili sposobnost, mogućnost plaćanja,
- «*Capital*» - veličina njegovog kapitala ili bogatstvo dužnika,
- «*Collateral*» - uslovi obezbjeđenja kredita,
- «*Conditions*» - uslovi njegovog vraćanja.

Veze i karakteristike navedenih faktora «5 Cs of credit» sa vrstama kreditnog rizika prikazuje sledeća tabela:

Veza «5 Cs of credit» sa vrstama kreditnog rizika⁵

Slika 1;

<i>5 Cs of credit</i>	<i>Vrste kreditnog rizika</i>
Karakter	Moralni rizik
Kapacitet	Poslovni rizik
Kapital	Imovinski rizik
Kolateral	Rizik zaloge

⁵ Ibid, str.269.

Uslovi	Tržišni rizik
--------	---------------

- **Character**, (karakter) koji izražava vjerovatnoću da će zajmotražilac u budućnosti odgovoriti preuzetoj obavezi. Sud o karakteru donosi se na osnovu njegove likvidnosti, rentabilnosti, a kumulativnosti;
- **Capacity** (kapacitet) izražava subjektivnu procjenu proizvodne i prodajne sposobnosti zajmotražioca. Predstavlja izraz poslovne efikasnosti;
- **Capital**, (kapital) kao opšte finansijsko stanje zajmotražioca koje se mjeri brojnim koeficijentima. Kapital predstavlja njegova raspoloživa sredstva. Kapital je najpoželjniji uslov za odobravanje kredita;
- **Collateral**, (pokriće) predstavlja sredstva obezbjeđenja koja mogu biti zaloga za vraćanje kredita;
- **Conditions**, (uslovi, kondicija) predstavlja opšte uslove kao što su uticaj konjunkturnih kretanja i ostalih ekonomskih trendova na privrednog subjekta da odgovori obavezama.

Sagledavanje ovih elemenata poslovnog rizika na svaki kreditni zahtjev se utvrđuju u skladu sa iskustvom i interesima banke. Kvantifikacije kontrole rizika se zatim vrše primjenom finansijskih koeficijenata u okviru kriterijuma kreditne sposobnosti.

Pored « 5 C » u praksi se koriste i akronim CAMPARI i PARSAR, da bi bankari lako zapamtili na koje elemente treba obratiti pažnju prilikom ocjene tražioca kredita.

C - Character (karakter zajmotražioca)	P - Purpose
A – Amount (iznos)	A – Amount
M - Means (svrha)	R – Reason
P –Purpose (namjena)	S – Source of security
A – Accountability (sposobnost)	A - Ability (sposobnost)

R – Risks (rizik)
I – Insurance (osiguranje)

R – Risks

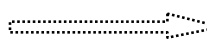
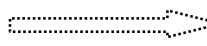
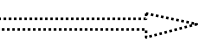
Da bi se kreditni rizici suzili i preduprijedili u pojedinim zemljama postoji praksa intervencije centralne banke prema poslovnim bankama da vrše koncentraciju svojih kredita.

2.2.1 Struktura kreditnog rizika

Da bi izlaganja o bankarskim rizicima bila što jasnija, u narednoj tabeli prikazujem tri kategorije rizika i način njihovog finansiranja.

Struktura mjerenja rizika⁶

Slika 2;

<p><i>Očekivani gubitak</i></p> <p>Gubici koji se moraju pretpostaviti da će nastati na kontinuelnoj osnovi kao posljedica određenog poslovanja</p>		<p><i>Troškovi</i></p> <p>(pokrivaju se iz prihoda banke)</p>
<p><i>Neočekivani gubitak</i></p> <p>Nauobičajeno mada predvidivi gubici koje banka treba da bude u stanju da apsorbuje u normalnom toku poslovanja</p>		<p><i>Riziko kapital</i></p>
<p><i>Stresni gubitak</i></p> <p>Mogući – mada nepredvidivi-ekstremni scenariji koje banka mora da bude u stanju da preživi</p>		<p><i>Limiti</i></p> <p>(kapacitet snošenjarizika/zastita kroz limitirane koncentracije)</p>

⁶ Ćirović, M., «Bankarstvo» Beograd, 2005. str.333.

Kako banka može da pokrije ova tri tipa gubitaka? Očekivani gubitak banka pokriva iz svojih rezervi, s tim da se tim može uticati na smanjenje te vrste gubitaka u narednom periodu samo promjenom poslovne strategije.

Neočekivani gubitak bi trebalo da u toku ekonomskog i kreditnog ciklusa ima nultu vrijednost, tj. da se «ispeglaju» pozitivna i negativna odstupanja od prosječnog gubitka.

Međutim, dok ne dođe do kompenzacije pozitivnih i negativnih odstupanja takućih godišnjih gubitaka od višegodišnjeg prosijeka, banka mora da bude u stanju da pokrije tekuće gubitke putem smanjenja riziko kapitala. Za pokriće stresnog gubitka krajnju zaštitu vrši kapital banke, ali se primarna zaštita ostvaruje kroz sistem limita i procedura u vezi sa rizikom. Analiza stresnog rizika treba da sagleda okvir kako banka «preživi» čak i u najnepovoljnijem scenariju.

2.2.2 Vrste kreditnog rizika

Pri detaljnijoj analizi kreditni rizik se može grupisati u komercijalni, politički i elementarni (katastrofalni) kreditni rizik.

Komercijalni rizik nastaje u slučaju nevraćanja duga zbog određenih subjektivnih razloga. Vremenski, takva vrsta rizika može nastupiti prilikom ugovaranja posla, prilikom isteka roka potraživanja i, kasnije, prilikom insolventnosti dužnika.

Dobra procjena dužnika može vremenski eliminisati komercijalni rizik koji se odnosi na kreditnu nesposobnost dužnika prilikom sklapanja posla i kad dužnik nastoji produžiti svoje poslovanje uzimanjem robe ili usluga na odloženo plaćanje. U takvom slučaju radi se o poslovnoj špekulaciji koja se završava dužnikovom nesolventnošću i štetom za povjerioca. Adekvatnom procjenom ekonomsko-finansijske sposobnosti potencijalnog dužnika i njegove kreditne sposobnosti na osnovu vjerodostojnih i iscrpnih podataka moguće je izbjeći ovakvu vrstu rizika.

Kada nastane komercijalni rizik po isteku roka plaćanja, dužnik nastoji da svoju finansijsku situaciju riješi na teret tuđih sredstava tj. produženjem roka. Ako dužnik ne uspije riješiti svoju otežanu finansijsku situaciju, nastupa viši oblik komercijalnog rizika koga nazivamo nesolventnost. Visina komercijalnog rizika se mjeri štetom koja može nastati. Najkritičniji oblik komercijalnog rizika je kad povjerilac iscrpi sve zakonske mogućnosti za naplatu svojih potraživanja i kada dužnikova sredstva nisu dovoljna za pokriće obaveza.

Politički rizik nastaje u slučaju kad je dužnikova nesolventnost uslovljena političkim mjerama domicilne države dužnika (konfiskacija, nacionalizacija, ukidanje uvoznih dozvola, otkazivanje trgovinskih sporazuma, i sl.). Politički rizici zavise od stabilnosti političkog sistema, ekonomsko-finansijskog stanja države i izgrađenosti međunarodnih odnosa.

Katastrofalni rizici nastaju kada dužnik postane nesolventan zbog elementarnih nepogoda. Propisi pojedinih država predviđaju slučajeve u kojima ugovorna strana ne odgovara za ispunjenje svojih obaveza zbog zapreka koje se nisu mogle predvidjeti prilikom zaključivanja ugovora niti se mogu izbjeći u slučaju javljanja. Takve zapreke se nazivaju "viša sila" ili "uzroci prestanka odgovornosti". Šteta koja se javlja zbog katastrofalnog rizika se reflektuje kroz gubitke dužnikove imovine ili kroz gubitak tržišta za povjerioca.

Navedene vrste kreditnog rizika bitno je poznavati u cilju osiguranja potraživanja i redovnog osiguranja dužnika od takve vrste rizika.

2.3 Kreditni rizik, pravila, procedure, upravljanje

Već sam napomenula da svaka banka definiše program, pravila, procedure i politike upravljanja kreditnim rizikom. Ovim programom definiše se odgovornost, nadležnost i aktivnost, vezano za upravljanje kreditnim rizikom, i u vezi sa tim, klasifikaciju aktive.

Ovim Programom se propisuju minimalni standardi i kriteriji koje je Banka dužna osigurati i provoditi u ocjeni, preuzimanju, praćenju i kontroli kreditnog rizika i klasifikaciji svoje aktive. Adekvatno i uspješno upravljanje kreditnim rizikom predstavlja aktivnosti planiranja i održavanja prihvatljivog odnosa između preuzetog rizika i realnog stupnja naplativosti plasmana, te smanjenje na najmanju moguću mjeru svih oblika rizika vezanih za kvalitetu i kvantitetu aktive.

Cilj upravljanja kreditnim rizikom

Djelotvoran program upravljanja aktivom ima za cilj osigurati praćenje i klasifikaciju stavki aktive bilansa i određenih stavki vanbilansa Banke čime bi se rizik naplate plasmana sveo na najmanju moguću mjeru, uz ostvarivanje profitabilnog ulaganja sredstava Banke.

Aktivu Banke izloženu kreditnom riziku čine sljedeće stavke⁷:

- u bilansu Banke: krediti, pozajmice, avansi, ulaganja odnosno investicije, dužnički vrijednosni papiri, potraživanja po međubankarskim saldima i sve druge stavke kod kojih je Banka izložena riziku nemogućnosti naplate odnosno poslovnog neuspjeha;
- u vanbilansu Banke: izdate garancije, izdata ostala jemstva, akreditivi, odobreni još neiskorišteni krediti i sve druge stavke koje predstavljaju potencijalnu obavezu Banke.

Odgovornost

Konačna odgovornost za potpuno i uspješno upravljanje kreditnim rizikom i njegovo održavanje na zacrtanoj kvantitativnoj i kvalitativnoj razini je na Nadzornom odboru, Odboru za reviziju i na Upravi banke.

Nadzorni odbor i odbor za reviziju Banke su dužni, u skladu s mjerodavnostima i odgovornostima iz Zakona o bankama, Statuta banke i odgovarajućih propisa Agencije za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine ili Republike Srpske, osigurati praćenje, obavljanje pregleda i klasifikaciju stavki aktive bilansa i određenih stavki vanbilansa Banke i izvješćivanje Agencije od strane Banke u skladu s ovom Odlukom Agencije o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom i klasifikaciju aktive banaka.

Minimum dužnosti Nadzornog odbora zasniva se na⁸:

- Zahtjevu članovima Uprave Banke na donošenju sveobuhvatnog Programa Banke za upravljanje kreditnim rizikom;
- Usvajanju i razmatranju donesenog Programa i njegovo usklađivanje sa ekonomskim i tržišnim uslovima;
- Osiguranju potpunog postupanja po Programu i održavanju razumne strukture i kvalitete aktive u pogledu njene rizičnosti, te osiguranju provedbe adekvatne kontrole i revizije u toj oblasti;

⁷ Interne procedure za upravljanje kreditnim rizikom "Balkan Investment Bank", A.D.Banja Luka;

⁸ Interne procedure za upravljanje kreditnim rizikom "Balkan Investment Bank", A.D.Banja Luka;

- Dobivanju pouzdanih izvješća od Uprave Banke, interne i eksterne revizije iz oblasti praćenja kreditnog rizika;
- Izboru i imenovanju kvalifikovanih članova Uprave Banke i viših kreditnih službenika i osiguranje njihove daljnje edukacije s ciljem smanjenja izloženosti velikim kreditnim rizicima;
- Osiguranju posebne službe u Banci za restrukturiranje kredita s ciljem svođenja kreditnih gubitaka na najmanju moguću mjeru;
- Osiguranju neovisne interne revizije u Banci koja će u propisanim vremenskim razdobljima obavljati pregled rizičnih aktivnosti Banke, te osiguranju i usvajanju adekvatnog programa interne revizije i eksterne revizije Banke i uslova za njihovo funkcionisanje;
- Osiguranju redovnih informacija i pregleda kredita datih osobama iz Odluke Agencije za bankarstvo o minimalnim standardima za poslovanje banaka s osobama povezanim s bankom ili onih koji su od njih garantirani;
- osiguranju propisanih sadržaja i rokova (vremenske dinamike) izvanrednih i redovitih periodičnih izvješća o upravljanju kreditnim rizikom koje je Uprava Banke dužna podnositi Nadzornom odboru.

Minimum dužnosti Uprave Banke zasni va se na⁹:

- Pravovremenom prijedlogu Nadzornom odboru za donošenjem Programa Banke i njihovo provođenje;
- Provođenju Programa Banke i informisanju nižeg rukovodstva i izvršitelja o istim, te nadziranje njihove primjene;
- Osiguranju i razvoju sistema izvještavanja vezanog za aktivu Banke koji omogućuje efikasnu analizu i kontrolu postojećih i potencijalnih kreditnih izlaganja Banke;
- Detaljnom i opreznom procjenjivanju stavki aktive i postizanju da se za nenaplative stavke, bilo djelomično ili u potpunosti, formiraju adekvatne rezerve ili da se iste otpisuju;
- Osiguranju efikasnosti rada interne kontrole i interne revizije;
- Izvještavanju Nadzornog odbora i Agencije za bankarstvo o kreditnim aktivnostima, kreditnom portfelju, strukturi i kvalitetu aktive kao i o uspješnosti provođenja Programa Banke.

⁹ Interne procedure za upravljanje kreditnim rizikom "Balkan Investment Bank", A.D.Banja Luka;

2.3.1 Upravljanje kreditnim rizikom

Kako je već naprijed navedeno, adekvatno i uspješno upravljanje kreditnim rizikom, općenito, predstavlja aktivnosti planiranja i održavanja prihvatljivog odnosa između preuzetog rizika i realnog stupnja naplativosti, te aktivnosti kontrole i smanjenja na najmanju moguću mjeru svih oblika rizika vezanih za kvalitetu, koncentraciju, osiguranje naplate, odnosno instrumente za osiguranje naplate, dospelost, valutu, itd.

Kreditni zahtjev

Kako bi se rizik kreditnih gubitaka sveo na najmanju moguću mjeru nužno je definisati i identifikovati određene parametre.

Jedan od njih je provođenje sveobuhvatne i kvalitetne analize kreditnog zahtjeva od strane zaduženog zaposlenika Banke i na osnovu te analize donošenje kvalitetne i pouzdane ocjene o svakom pojedinom tražitelju kredita, odnosno kreditnom zahtjevu. Ocjene i zaključci moraju obuhvatiti najmanje stručnu obradu kvalitete tražitelja kredita, vrste kredita i nivoa kreditnog rizika koji sa sobom takav kredit nosi. Istovremeno, Banka je dužna osigurati da su svi odobreni krediti potpuno i ispravno dokumentovani, i to najmanje u skladu s Odlukom Agencije za bankarstvo o minimalnim standardima za dokumentovanje kreditnih aktivnosti banaka i ovim Programom.

Analiza rizika mora biti nezavisna od bilo kojih drugih segmenata i kao takva, analizom kreditnog zahtjeva treba utvrditi¹⁰:

- Cilj i namjenu kredita, izvore sredstava tražitelja za otplatu kredita, procjenu likvidnosti i solventnosti u prethodnom i narednom razdoblju, procjenu kretanja novčanih tokova, odnosno prihoda i rashoda i njegovu otplatnu sposobnost (posebno u razdoblju dospjeća kredita);
- Poslovnu korektnost i reputaciju u odnosima prema Banci i prema drugim poslovnim partnerima;
- Kvalitetu i kvantitetu kapitala tražitelja kredita, ročnu usklađenost njegovih obveza i potraživanja, strukturu aktive i pasive i sl.;
- Kvalitetu kolaterala, njegovu finansijsku stabilnost i mogućnost potpune zaštite Banke uzimanjem navedenog kolaterala;

¹⁰ Procedure za upravljanje kreditnim rizikom, "NovaBanka" A.D Banja Luka;

- Perspektivu industrijske grane kojoj tražitelj kredita pripada i njegovu poziciju u okviru grane;
- Procjenu poslovne i upravljačke sposobnosti tražitelja kredita.

Kreditni dosje

Nakon primanja kreditnog zahtjeva, zaduženi zaposlenik Banke otvara kreditni dosje i prikuplja kreditnu dokumentaciju, a što važi i za izdate garancije i akreditive. Uprava Banke je dužna da osigura jednako tretiranje svakog kredita i uredno vođenje i kompletiranje kreditnog dosjea sve do momenta njegove naplate ili bilo kojeg drugog načina reguliranja. Kreditni dosje mora sadržavati:

- identifikaciju korisnika kredita, s njim povezanih osoba i njegovih jamaca;
- dokaz o pravnoj i finansijskoj sposobnosti uzimanja i vraćanja kredita;
- detaljno opisane uslove kredita, svrhu i način upotrebe odobrenih sredstava;
- detaljno utvrđenu vrijednost, praćenje kretanja tržišne vrijednosti i mjesto deponiranja kolaterala;
- opis toka kretanja kvaliteta kredita.

Kontrolne procedure banke

Nakon odobravanja kredita Banka mora osigurati uspješno i efikasno praćenje odobrenog kredita. Praćenje podrazumijeva uvođenje interne kontrole vezane za naplatu glavnice, kamate i naknade i brzo reagovanje na uočeno kašnjenje u otplati. U okviru toka kontrolne procedure moraju obuhvatiti procese za:

- praćenje stavki aktive Banke;
- klasifikaciju aktive;
- pregled i praćenje kredita, te internu kontrolu i reviziju.

Praćenje kredita mora obuhvatati grupisanje stavki aktive u kreditnom portfelju po raznim osnovama i prema pojedinačnim korisnicima (prema grani privrede, prema vrsti kreditne usluge i sl.).

Kreditni portfelj obuhvata sve komitente koji su po bilo kom osnovu kreditno zaduženi prema Banci kako bi se pravovremeno moglo uočiti, pratiti i reagovati

na pojavu problematičnih kredita. Bilo koje narušavanje postojeće kreditne izloženosti Banke, stvara potrebu i trenutno informisanje Uprave Banke i dovodi do potrebe angažovanja unaprijed utvrđenih korektivnih mjera (formiranja kreditnih rezervi za eventualne buduće kreditne gubitke, upotreba raspoloživih zakonskih mjera i sl.).

Izuzetak od klasifikacije svih kredita čine mali krediti do 10.000 KM dati stanovništvu uz uslov da su ti plasirani krediti klasifikovani kao dobra aktiva - kategorija A. Ukoliko postoje konkretne indikacije o postojanju problematičnih korisnika malih kredita tada se i oni uključuju u kreditni portfelj.

Pri tome treba imati u vidu da maksimalno izlaganje Banke kreditnom riziku prema pojedinačnom korisniku ili grupi povezanih korisnika ne smije preći iznos od 40% osnovnog kapitala Banke uz dodatna ograničenja:

- iznos neosiguranog kredita pojedinačnom korisniku ili grupi povezanih korisnika ne smije biti veći od 5% osnovnog kapitala;
- iznos kredita prema pojedinačnom korisniku ili skupini povezanih osoba koje prelazi 5% do najviše 25% iznosa osnovnog kapitala Banke mora biti pokriveno kolateralom,
- kredit pojedinačnom korisniku ili grupi povezanih korisnika u iznosu većem od 25% osnovnog kapitala mora biti pokriveno kvalitetnim utrživim zalogom čija vrijednost, utvrđena pouzdanim i stabilnim cijenama, prelazi iznos tog izlaganja Banke tj. prvoklasnim kolateralom.

Veliko izlaganje Banke kreditnom riziku predstavlja ukupnu izloženost Banke kreditnom riziku prema pojedinačnom korisniku ili grupi povezanih korisnika u iznosu većem od 15% osnovnog kapitala, pri čemu zbir svih velikih izlaganja ne smije biti veći od 300% osnovnog kapitala.

Banka treba da vodi takvu kreditnu politiku da u svom poslovanju nikada ne dostigne maksimalnu izloženost Banke koncentraciji rizika propisanoj Odlukama Agencije za bankarstvo.

Klasifikacija aktive

Kreditnom analizom sastavljaju se pregledi kvalitetne i nekvalitetne aktive. Na takav način se omogućuje sistem praćenja novog i preuzimanja već postojećeg kreditnog rizika.

Klasifikacija se vrši periodično, odnosno najmanje kalendarski kvartalno. Kategorije klasifikacije su¹¹:

1. KATEGORIJA	A	-	Dobra aktiva
2. KATEGORIJA	B	-	Aktiva sa posebnom napomenom
3. KATEGORIJA	C	-	Podstandardna aktiva
4. KATEGORIJA	D	-	Sumnjiva aktiva
5. KATEGORIJA	E	-	Gubitak

U skladu sa izvršenom klasifikacijom Uprava Banke prati kreditnu izloženost Banke i na osnovu utvrđenih činjenica vrši formiranje i održanje procijenjenih Opštih rezervi za aktivu (skraćeno ORKG) koja se klasifikuje kao dobra aktiva i Posebnih rezervi za kreditne gubitke (skraćeno PRKG).

Bilansno gledano stavke aktive koje se smatraju kreditno rizičnim i za koje se vrši klasifikacija su: krediti, pozajmice, kamate, naknade, investicije, dužnički vrijednosni papiri i sva ostala potraživanja po kojima Banka nosi rizik nemogućnosti naplate. Klasifikacija se vrši i za stavke vanbilansa koje su izložene kreditnom riziku i to su: izdate garancije, izdata ostala jemstva, akreditivi, odobreni, ali još neiskorišteni krediti i sve ostale vanbilansne stavke koje predstavljaju potencijalnu obavezu Banke.

Klasifikacija se vrši uzimanjem u obzir svih objektivnih i subjektivnih kriterija vezanih za dužnikove osobine. Ranije stečeno iskustvo vezano za izmirenje ranijih obaveza od strane korisnika kredita je samo jedan u nizu pokazatelja koji se koriste pri kvalitativnoj i kvantitativnoj kreditnoj analizi.

1. KATEGORIJA A - Dobra aktiva:

¹¹ Zakon o bankama FBiH, Sl. novine F BiH broj: 39/98, 32/00, 48/01, 27/02, 41/02, 58/02, 19/03, 28.

Ovu kategoriju čine krediti tj. stavke aktive koje su osigurane prvoklasnim kolateralom i kod kojih nema prepreka u naplati glavnice kredita i kamate ili kod kojih se ne očekuje da će Banka umjesto korisnika isplatiti bilo kakve eventualne obaveze.

Prvoklasnim kolateralom smatra se novčani depozit deponovan kod Banke ili depozit po kome je Banka jedino povlaštena osoba koja može iskoristiti navedeni depozit ukoliko korisnik kredita ne ispuni svoju obavezu po kreditu, zatim vrijednosni papiri i neopozive garancije izdati od strane BiH, FBiH, RS-a, centralnih vlada zemalja zone A, prvoklasnih banaka i preduzeća zone A, plemeniti metali i sl.

Banka je dužna da formira rezerve za pokriće ORKG¹² po stopi od 2% za aktivu klasificiranu u Kategoriju A. Opšte rezerve za aktivu koja se klasifikuje kao dobra aktiva Banka nema u obavezi formirati za:

- gotov novac;
- novčana sredstva na računima kod Centralne banke;
- novčana sredstva na računima stranih banaka s investicijskim rangom;
- plasmani koji su osigurani prvoklasnim kolateralom pohranjenim kod Banke.

2. KATEGORIJA B - Aktiva sa posebnom napomenom:

U ovu kategoriju se klasifikuju stavke aktive koje su osigurane kvalitetnim kolateralom, ali postoje određene slabosti koje eventualno mogu ugroziti naplatu glavnice i kamate. Ova aktiva u datom trenutku može izgledati solidno, ali zbog nekih eksternih faktora okruženja ili tržišta mogu dovesti do nepovoljnog uticaja na korisnika kredita iako njegovi novčani i svi ostali pokazatelji ostaju nepromijenjeni i dostatni su za servisiranje dugova, postoji realna bojazan da će oni biti ugroženi. U ovu kategoriju se uključuju kašnjenja za plaćanje obaveza ne samo prema Banci nego i prema drugim osobama na period ne duži od 90 dana.

Banka će formirati rezerve za pokriće PRKG¹³ za aktivu klasifikovanu u Kategoriju B, u skladu sa Odlukom Agencije za bankarstvo, po stopi od 5 do 15%, u zavisnosti od elemenata iz kreditnog dosjea korisnika kredita ili drugih sredstava.

¹² Opšte rezerve za aktivu

¹³ Posebne rezerve za kreditne gubitke.

3. KATEGORIJA C - Podstandardna aktiva:

U ovu kategoriju se uključuju stavke aktive korisnika koji kasni s plaćanjem prema Banci ili prema drugim osobama u razdoblju od 90 do 180 dana. Ovo kašnjenje je prouzrokovano neuspješnim tekućim poslovanjem i novčanim tokom koji nije dovoljan za pokriće tekućih obveza ili čiji je rok pretvaranja imovine u gotovinu duži od roka za otplatu duga. Kod ovih dužnika najčešće dolazi do akti viranja sekundarnih izvora i to:

- realizacija kolaterala bilo koje vrste;
- refinansiranje i reprogramiranje kredita;
- pribavljanje svježeg, dopunskog kapitala.

Banka će formirati rezerve za pokriće PRKG za aktivu klasifikovanu u Kategoriju C po stopi od 16% do 40% u ovisnosti od elemenata iz kreditnog dosjea korisnika kredita ili drugih sredstava.

4. KATEGORIJA D - Sumnjiva aktiva:

U ovu kategoriju se uključuju stavke aktive korisnika koji kasni sa plaćanjem ili ih odlaže prema Banci ili prema drugim osobama u razdoblju od 180 do 270 dana. Ova kategorija sadrži sve slabosti koje ima i aktiva klasificirana u C kategoriju, s tim da Banka ne raspolaže odgovarajućim kolateralom za naplatu. Klasifikacija u ovu kategoriju podrazumijeva veliku mogućnost gubitka za Banku, ali zbog nekih naznaka o eventualnom podizanju kvalitete ove i ovakve aktive, njena klasifikacija u E kategoriju kao gubitak se odlaže do definitivnog utvrđivanja njenog statusa.

Banka će formirati rezerve za pokriće Posebnog kreditnog gubitka za aktivu klasificiranu u Kategoriju D po stopi od najniže 41% do 60% u ovisnosti od elemenata iz kreditnog dosjea korisnika kredita ili drugih sredstava.

3. KATEGORIJA E - Gubitak:

U ovu kategoriju se klasifikuju stavke koje se smatraju nenaplativim, ali se smatra da ona bar djelimično može da bude spašena, međutim, odlaganje njenog otpisa bilo bi neopravdano. Razdoblje kašnjenja u naplati je duže od 270 dana. Onog trenutka kada je Banka izvršila identifikaciju aktive i klasifikovala je u E kategoriju, za nju će Banka formirati rezerve na teret svog rezultata u 100% iznosu i istovremeno će ih ukloniti iz službenih poslovnih knjiga i prebaciti u vanbilansnu evidenciju.

Ukoliko se izlaganje Banke jednom konkretnom kreditnom riziku ne može posve odrediti, Uprava Banke će izvršiti strožiju klasifikaciju osim ako se ne raspolože s čvrstim dokazom o suprotnom postupku. Isto tako, ponovno ugovoreni kredit po kojem je korisnik kredita uredno platio dospjelu kamatu iz vlastitih sredstava klasifikuje se u kategoriju C osim u slučaju kada Banka raspolože čvrstim dokazom o mogućnosti njegove klasifikacije u B kategoriju.

Kada je Banka kreditno izložena prema grupi povezanih osoba, tada se klasifikacija svakog člana povezane grupe određuje po najlošije određenom korisniku i svi su isto kategorizirani.

2.3.2 Procedure klasifikacije aktive

Kreditna odjeljenja Banke formiraju rezerve od 2% za puštanje svakog novog plasmana novom klijentu ili klijentu koji ima već neke plasmane, ali ima najbolji rejting i uredno vraća sve obveze.

Troškovi rezervisnaja za aktivu klasifikovanu kao dobra aktiva knjiže se na teret kreditnog odjeljenja Banke, pri čemu su posebno definisana odjeljenje za pravna lica i odjeljenja za fizička lica.

Odjeljenje analize plasamana, vođenja evidencija, klasifikuje kredit u kategoriju koja se naziva – aktiva s posebnom napomenom i vrši ukidanje rezervacija za aktivu koja se klasifikuje kao dobra aktiva od 2% i formira rezervacije za aktivu s posebnom napomenom od 5% do 15% u zavisnosti od ocjene analize kreditnog dosjea.

Ukoliko se ovi krediti i plasmani ne naplate u rokovima koji su predviđeni Odlukom Agencije za bankarstvo i kada se mogu smatrati aktivom s posebnom napomenom, Odjeljenje analize plasmana, vođenja evidencija ih prebacuje u podstandardnu aktivu i vrši dodatno rezervisanje za pokriće kreditnih gubitaka od 16% do 40% zavisno od analize rejtinga i kreditnog dosjea, te poduzima sve mjere da ih naplati.

Ukoliko se i ovi krediti i plasmani ne naplate u rokovima koji su predviđeni Odlukom FBA i kada se mogu smatrati podstandardnom aktivom, Odjeljenje analize plasmana, vođenja evidencija ih prebacuje u sumnjivu aktivu i vrši dodatno rezervisanje za pokriće kreditnih gubitaka od 41% do 60% ovisno od analize rejtinga i kreditnog dosjea, te poduzima sve mjere da ih naplati.

Ukoliko se i ovi krediti i plasmani ne naplate u rokovima koji su predviđeni Odlukom Agencije za bankarstvo i kada se mogu smatrati sumnjivom aktivom, Odjeljenje analize plasmana, vođenja evidencija ih prebacuje u aktivu koja se smatra gubitkom i vrši dodatno rezervisanje za pokriće kreditnih gubitaka do 100% iznosa kredita, te uklanja ova potraživanja iz bilansne evidencije i evidentira ih u vanbilansi.

2.3.3 Procedure suspenzije kamate

Ukoliko se kreditni plasmani ne naplate u rokovima kada se prema Odlukama Agencije za bankarstvo mogu smatrati kao dobra aktiva i aktiva sa posebnom napomenom, Odjeljenje analize i plasmana, vođenja evidencija prilikom prebacivanja plasmana u lošiju kategoriju (podstandardnu aktivu ili sumnjivu aktivu) vrši istovremeno obustavu obračuna kamate.

Za potraživanja po osnovu kamate koja su obračunata dok je ovaj kredit bio klasifikovan kao dobra aktiva ili aktiva s posebnom napomenom, Odjeljenje analize plasmana, vođenja evidencija formira rezerve u visini od 100% potraživanja za kamate i uklanja ih iz bilansne evidencije i evidentira na vanbilansi.

Izuzetak od ove radnje su potraživanja za kamatu za koja je pokrenuta naplata, ali ova potraživanja moraju biti naplaćena u razumnom roku, odnosno do slijedećeg pregleda plasmana.

Kada je izvršena suspenzija kamate i obustavljen obračun, obračun i evidentiranje suspendirane kamate se vrši na vanbilansnoj evidenciji.

Prilikom naplate ove kamate najprije se naplaćuje glavnica po osnovu koje je izvršena suspenzija kamate, a tek za preostali dio zatvara se potraživanje na vanbilansnoj evidenciji i naplata evidentira kao izvanredni prihod.

Za aktivu koja se klasifikuje kao gubitak neće se vršiti obračun kamate ni na vanbilansnoj evidenciji sve do naplate glavnice i kamate po osnovu glavnice, koja se evidentira kao izvanredni prihod, odnosno kao prihod od naplate otpisanih potraživanja i evidentira se u korist prihoda Odjeljenje analize plasamana, vođenja evidencija.

3. Procjena boniteta

U prethodnim tačkama ove analize, detaljno sam pojasnila pitanje kreditnog rizika te procedure unutar banke za upravljanje istim.

Stoga, da bih pokazala kako zaista izgleda procjena boniteta, odnosno kako se sve prethodno pojašnjene tačke analize povode u praksi, u daljoj analizi pokazat ću način obrade kreditnog zahtjeva preduzeća.

3.1 Analiza kreditnog zahtjeva preduzeća «Magma» d.o.o., Zvornik

Da bi se preduzeću stavilo na raspolaganje određeni iznos sredstava – kredita, bilo u obliku kratkoročnog ili dugoročnog, podrazumjeva se određena analiza. Ovo u smislu da je preduzeće – tražilac kredita, dužno dostaviti potrebnu dokumentaciju neophodnu za obradu kreditnog zahtjeva i davanje pozitivne ili negativne ocjene o istom.

Svaka banka u skladu, sa svojim procedurama i pravilima, definiše spisak potrebne dokumentacije koju je svaki tražilac kredita dužan dostaviti. U principu, manje-viša u pitanju je sledeća dokumentacija:

- zahtjev sa obrazloženjem,
- rješenje o upisu društva u sudski registar,
- poreska identifikacija – direktni i indirektni porezi,
- statistika, podaci o statističkoj razvrstanoj društva,
- finansijski izvještaji za zadnja tri obračunska perioda,
- potvrde da preduzeće nema dospjelih a neplaćenih poreskih obaveza kako za direktne tako i za indirektnu poreze.

Ukoliko se radi o kreditu koji će biti pokriven nekretninom ili drugim kolateralom (mašine, automobili i sl.) potrebno je dostaviti procjenu ovlaštenog procjenitelja.

U principu, veći iznosi kredita se odobravaju uz adekvatan koleteral dok manji mogu uz jemstva ili bez jemstva, ukoliko je poslovanje posmatranog komitenta zadovoljavajuće, te ukoliko duže vremena posluje sa bankom.

Sam princip izrade kreditnog predloga podrazumjeva sledeće korake:

- zaprimanje potrebne dokumentacije,
- izrada kreditnog predloga,

- iznošenje istog na kreditni komitet,
- odobravanje ili odbacivanje predloga,
- ukoliko je odobrenje – izrada ugovora o kreditu,
- plasman sredstava.

2.3 Izrada kreditnog predloga

Svaka banka za svoje potrebe definiše obrazac kreditnog predloga. U principu, u pitanju je uvijek više-manje sličan obrazaca sa sličnim podacima.

Uvijek se polazi od bilansa stanja i uspjeha, njihove analize te tržišnih projekcija društva, stanja konkurencije, kupaca, dobavljača i sl.

Prije nego se počne sa izradom kreditnog predloga neophodno je društvo provjeriti kroz jedinstvenu bazu podataka pri Centralnoj banci – CRK, kako bi se sagledala trenutna dugovanja društva.

2.3.1 Osnovni podaci o preduzeću «Magma» d.o.o. Zvornik

Pojašnjenje kreditnog zahtjeva

Preduzeće »Magma« d.o.o iz Zvornika se obratilo Banci sa zahtjevom za odobrenje kratkoročnog kredita u iznosu 50.000,00 KM na rok 6 mjeseci. Isti je preduzeću potreban za osiguranje tekuće likvidnosti.

Kao obezbjeđenje po navedenim zahtjevima dostavljena je procjena nekretnine, i to privatna kuća u Neumu, procjenje vrijednosti 1.000.000 KM, procjenu izvršio ovlaštenu sudski vještak Rajko Rajkić iz Zvornika.

Opšte informacije o klijentu

Društvo „Magma“ d.o.o. je specijalizovano za trgovinu vijčanom robom i alatom. Na tržištu su prisutni duži vremenski period, tačnije od 1996. godine kada je društvo i osnovano. Od momenta osnivanja pa do danas, prodaja kao i broj kupaca konstantno rastu. Dokaz ovome jeste rast kompanije i stalna ulaganja u poslovanje.

Društvo je ekskluzivni zastupnik i distributer poljske kompanije „Klimas Wkret-met“, koja se bavi proizvodnjom vijčane robe visokog kvaliteta. Takođe, društvo uvozi sitan inventar, različite alate za proizvodnju, poljske firme „Topex sp.zoo“ čije je sjedište u Varšavi.

Kupci ovog društva su iz cijele BiH. Pored toga, u narednom periodu društvo ima namjeru širenja na tržišta van BiH.

“Magma” d.o.o. do sada nije poslovalo sa našom bankom. Pored toga, vlasnici kao fizička lica nisu korisnici bilo kojih usluga banke.

Po pitanju poslovnih banaka, društvo nema glavnu poslovnu banku sa kojom redovno posluje. Stoga, namjeravaju da kompletno poslovanje prenesu na našu banku te da ista bude i osnovna.

Vlasnici ovog društva su Rade Radić sa 50% udjela i Mitar Radić sa 50% učešća. Direktor društva, bez ograničenja je Rade Radić.

Gospodin Rade se može pohvaliti dugogodišnjim iskustvom u ovoj branši, prodaja vijčane robe, a što se očituje kroz ostvarene dosadašnje poslovne rezultate.

Finansijska analiza

Finansijska analiza svakog preduzeća e radi po osnovu bilansa stanja i uspjeha. Konkretno, u našoj analizi prikazani su sumirani podaci koji su dati sledećom tabelom:

Tabela – finansijska analiza

Slika 3;

Diplomski rad

Podaci o preduzeću		Iznosi u 000 KM					
		Bilansni podaci			Plan		
		2005	2006	2007	2008	2009	2010
Bilanza	Stalna sredstva	293	460	502			
	Tekuća sredstva	453	452	612			
	Vlastita sredstva-kapital	286	351	413			
	Obveze prema bankama	173	329	486			
	Ostale obveze	287	231	216			
	Ukupne obveze	460	560	702			
	Bilansna svota	746	911	1.115			
RDI	Poslovni prihodi	834	685	751	1.000	1.250	1.500
	EGT*	82	44	67	100	150	190

EGT-dobit prije poreza

Društvo „Magma“ d.o.o. postoji već deset godina. Dosadašnje poslovanje se može ocjeniti uspješnim, ukoliko definišemo da je društvo poslovalo pozitivno i imalo stalnu tendenciju rasta prihoda.

Finansijska analiza obuhvatiće kako horizontalnu analizu – poslednja tri perioda, tako i vertikalnu analizu – strukturu finansijskih izvještaja 2007. godine.

Horizontalna analiza

Ukupna bilansna suma društva, od 2005. do 2007. godine ima tendenciju rasta. Rast je prilično ujednačen i iznosi cca 200 KM svake poslovne godine. Stanje zaliha u posmatranim periodima se kreće na približno istom nivou, te možemo zaključiti da društvo nema problema po pitanju realizacije istih.

Sa druge strane, potraživanja od prodaje se takođe kreću u približno istim omjerima te se zaključuje da se naplata potraživanja odvija ustaljenim tokom. Kapital društva takođe ima tendenciju rasta i to u dijelu koji se odnosi na akumuliranu dobit. Ista je 2007. godine iznosila 262 KM dok je 2005. imala vrijednost 135 KM.

Rast bilansne sume odnosi se i na rast obaveza društva kako u dijelu kratkoročnih tako i u dijelu dugoročnih obaveza.

Finansijski pokazatelji na dan 31.12.2007. – Vertikalna analiza:

- Ukoliko posmatramo strukturu aktive ovog društva, uočava se prilično ujednačena struktura osnovnih i obrtnih sredstava. Osnovna sredstva imaju učešće 45% u ukupnoj strukturi, dok na tekuća sredstva otpada 55% ukupne aktive. U ovom dijelu je važno napomenuti da društvo takođe ima u svom vlasništvu i dvije kuće, koje se vode kao avans za materijalna sredstva, a čija vrijednost se procjenjuje na cca 500 KM. Pored toga, poslovni objekat u kojem društvo obavlja svoju djelatnost, upisan je u bilansu u iznosu 86KM, dok je stvarna vrijednost ove nekretnine cca 998KM.
- Struktura pasive je strukturirana na sledeći način: vlastiti kapital 37%, tuđi kapital 63%. Po mom mišljenju suviše visoko učešće tuđih sredstava u ukupnom kapitalu društva.
- Osnovna sredstva društva ima sledeću strukturu: nekretnine - građevinski objekti 19% učešća u ukupnim stalnim sredstvima, oprema i postrojenja 28%, nekretnine u pripremi 53%.
- Tekuća sredstva imaju ukupno učešće u aktivi 55%. U tekućoj imovini najveće učešće imaju potraživanja od prodaje sa 59% učešća u ukupnim tekućim sredstvima, potom, zalihe sa 25% učešća, kratkoročna potraživanja 4% i novčani ekvivalenti i novac sa 12% učešća. S obzirom da je u pitanju firma koja se bavi trgovinom, ovakva struktura aktive, odnosa osnovnih sredstava i obrtne imovine je sasvim zadovoljavajuća.
- Kapital društva na dan 31.12.2007. godine, imao je najveće učešće akumulirane, zadržane dobiti u svojoj strukturi i ista iznosi 63% ukupnog kapitala, dok na upisan osnovni kapital odlazi ostalih 37% ukupnog kapitala.
- Po pitanju obaveza društva, struktura dugoročnih i kratkoročnih obaveza je ujednačena. Po pitanju dugoročnih obaveza, iste su sačinjene iz kredita i finansijskih najмова – lizing aranžmana. Uočljiv je rast dugoročnih obaveza u 2007. godini u odnosu na prethodni period, a koji se najvećim dijelom odnosi na rast obaveza po osnovu finansijskih najмова, lizing aranžmana. Sa druge strane, kratkoročne obaveze su strukturirane iz kredita 35% ukupnih kratkoročnih obaveza, potom obaveza prema dobavljačima 35%, porezi 10%, druge kratkoročne obaveze 19% te obaveze po osnovu PDV-a 1% kratkoročnih obaveza. Kratkoročne obaveze 2007. u odnosu na 2006. godinu imaju tendenciju

rasta a koji se najvećim dijelom odnosi na rast obaveza po osnovu kredita.

Uopšteno, struktura aktive je po mom mišljenju, zadovoljavajuća, strukturirana u skladu sa djelatnošću društva, dok je pasiva, prilično opterećena tuđim izvorima finansiranja.

- Poseban osvrt u ovom dijelu je potrebno dati po pitanju zaliha društva. Naime, prema lager listi na dan 08.05.2008. vrijednosti iznosi cca 570 KM, što je znatno povećanje u odnosu na 31.12.2008. godine. Glavni razlog ovolikom rastu zaliha jeste to što je društvo iskoristilo kreditna sredstva «Fima» banke za nabavku robe – avansno plaćanje. Ovim poslom društvo je dobilo sledeće povoljnosti: rabat od strane dobavljača 10%, te bolji poslovni rejting. Pored toga, povoljan kurs dolara je takođe uticalo na ovu aktivnost, samim tim, društvo je nabavilo robu po znatno povoljnijoj cijeni u odnosu na prethodi period.
- Prema dostavljenoj dokumentaciji – izlazne fakture – društvo je do maja tekuće godine ostvarilo prodaju u vrijednosti cca 317 KM. U pitanju je veliki broj kupaca širom BiH. Veliki dio ovih potraživanja još uvijek nije naplaćen, s obzirom da je broj dana naplate potraživanja od kupaca, prema izračunu, 175 dana.
- Bilans uspjeha pokazuje da društvo ostvaruje tendenciju rasta po pitanju prihoda 2007. u odnosu na 2006. godinu. Takođe, bruto dobit, dobit od operativne djelatnosti kao i dobit prije poreza takođe imaju tendenciju rasta. Ovakve aktivnosti se reflektuju i na rast neto dobiti društva. Naime, 2007. godine je došlo do rasta dobiti za cca 20 KM.
- Uočava se da društvo najveći dio prihoda i dobiti ostvaruje po osnovu prihoda od prodaje, dakle iz redovnog poslovanja, što je pozitivno.
- Po pitanju rashoda najveći dio istih odlazi na troškove redovnog poslovanja i to: troškovi za prodato, te troškovi uprave i administracije. Značajnu stavku zauzimaju i rashodi po osnovu kamata.

Konačno, struktura bilansa uspjeha je sasvim zadovoljavajuća i tipična za društva ovog tipa.

Likvidnost, koeficijent opšte likvidnostu društva iznosi 1,84, što nam govori da društvo ima na raspolaganju 1,84 KM za plaćanje svake marke dospjelih kratkoročnih obaveza. Koeficijent ubrzanе likvidnosti ima vrijednost 1,39 što je takođe prihvatljivo.

Po pitanju aktivnosti društva, u dijelu vezivanja dana naplate robe i plaćanje prema dobavljačima, postoji nesklad. Naime, društvo svoje obaveze prema dobavljačima izmiruje u roku od 107 dana dok se potraživanja od kupaca naplaćuju za 175 dana. Dakle, 68 dana „nesklada“.

Koeficijent zaduženosti ovog društva iznosi 63%. Pored toga, učešće tuđeg kapitala u ukupno ostvarenom prihodu iznosi 93,48.

Odnos pokrića i kamata iznosi 3,04 što nam govori da su troškovi kamata pokriveni iz redovnog poslovanja, odnosno dobitka prije poreza. Naime, dobit pokriva 3 puta troškove kamata.

Radni kapital iznosi 280 i pokazuje da je obrtna imovina finansirana sa 280 KM dugoročnih sredstava.

Obaveze prema drugim bankama odnosno leasing društvima u 000 KM

Slika 4;

Kreditor-Banka	Vrsta kredita / garancije	Kategorija kredita	Iznos kredita / Garancije	Kam. Stopa/naknada	Datum odobrenja	Krajnji rok otplate /dospjeća	Iznos anuiteta -rate	Rokovi dospjeća za anuitet rate/ mješ. /kvartal/ naknade	Saldo / stanje kredita/ garancije	Osigur. za povrat kredita /garancije
Bobar banka	KK	A	40.000		08.02.08	08.08.08.				Mjenice

KK – kratkoročni kredit

Kao što uočavamo, preduzeće ima jedan kred kod Bobar banke, koji ubrzo ističe. U pitanju je A kategorija kredita, a sam kredit je pokriven samo mjenicama ovog društva.

Ocjena rizika

U skladu sa predočenom analizom dosadašnjim rezultatima rada, pokrićem kredita, menadžmentom društva te mogućnostima za rast i razvoj, donosi se konačna ocjena o nivou rizika posmatranog plasmana.

Kompletna procjena rizika donosi se na osnovu internog rejtinga kojeg svaka banka donosi za svoje potrebe. U pitanju je tačno definisan i propisan obrazac koji se unosi softvreski te se na taj način i dobija konačna ocjena.

Skraćena verzija istog, sa prikazanim bodovima, procentualno, daje se u sledećoj tabeli:

Slika 5;

	Max-bodovi	Preduzeće bodovi	%
Menadžment	85	60	70,58%
Poslovni uslovi	100	85	85%
Finansijski uslovi	80	65	81,25%
Servisiranje duga	80	70	87,5%
Kolateral	100	100	100%
Namjena kredita	90	80	88,88%
UKUPNA OCJENA	535	460	85,98%
NIVO RIZIKA (1-10)	3		
NIVO RIZIKA (opisno)	SREDNJE DO RELATIVNO NIZAK		

Prema priloženom obrazcu procijenjeni rizik iznosi 3 ili 85,98% srednje do relativno nizak, i najveći rizik je iskazan kod finansijskih uslova. Obezbeđeno tržište i plasman proizvoda omogućavaju ovom preduzeću kontinuirano poslovanje.

U prethodnom periodu ovo preduzeće se sretalo sa problemom u naplati potraživanja, što se negativno odražavalo na ostvarenje planskih ciljeva.

Potpisani su dugoročni ugovori sa »Unigradnja«d.d. Sarajevo, »Vranica«d.d. Sarajevo, »Ikolos«d.o.o. Istočno Sarajevo, »Stan« a.d. Istočno Sarajevo i mnogi drugi. Na ovaj način, društvo je obezbjedilo tržište za neredni period.

Predlog kreditnom komitetu

S obzirom na ponuđena sredstva osiguranja:

- Hipoteka na nekretnini upisana , ZK uložak br. 325, broj parcele 185/87, politička opština Neum, katastraska opština Gradac;
- 10 (deset) mjenica društva «MAGMA» d.o.o. Zvornik
- 5 (pet) mjenica na ime Rade Radić
- 5 (pet) mjenica na ime Mitar Radić

Jake strane	Rizici
<ul style="list-style-type: none">- Potencijal za rast prihoda i dobiti;- Potencijalno veći promet preko banke- Stabilno tržište;	<ul style="list-style-type: none">- Visok nivo potraživanja od kupaca;

U skladu sa ponuđenim instrumentom osiguranja kredita, mogućnošću rasta i razvoja društva, kretanju dobiti i prihoda, predlažemo da se tražena sredstva odobre u skladu sa ponuđenim uslovima.

* * *

Kao što se uočava iz prikazane analize, sam posao odobrenja kreditnih sredstava nekom preduzeću zahtjeva duži vremenski period i ozbiljniju analizu i pristup ovom poslu.

Konkretno, u prethodno analiziranom slučaju, samo je ukratko prikazan proces analize. Naime, kompletan kreditni prijednosg podrazumjeva dodatne analize koji se dobijaju softverski, dok je u radu prikazan samo krajnji ishod.

Kao zaključak ove analize, navodim razloge zašto bi se posmatranom društvu odobrio kredit :

- solidni prihodi i siguran plasman proizvoda ovog društva,
- dugogodišnje iskustvo u posmatranoj branši,
- veliki broj kupaca kako domaćih tako i inostranih,
- zadovoljavajući nivo likvidnosti,
- solidna struktura pasive,
- odgovarajući kolateral koji zadovoljava s obzirom da je u pitanju kratkoročni kredit te se vrijednost mašina ne bi trebala bitnije mijenjati.

3. Trendovi promjene kreditnog rizika

Smatram da je u okviru ove analize važno napomenuti dalji smjer kretanja kreditnog rizika.

Naime, od sedamdesetih godina nadalje došlo je do znatnog porasta bankarskih rizika. Snažni procesi deregulacije i globalizacije, povezani sa bržim tehnološkim razvojem, doveli su do povećanja rizika poslovanja kompanija u realnom sektoru ekonomije. To se prenijelo na porast kreditnih rizika banke, jer su banke – posebno u razvijenim zemljama – često u situaciji da odobravaju rizične zajmove. Razlog je što najkvalitetnije kompanije u razvijenim zemljama imaju dovoljno sopstvenog kapitala iz tokova profita i amortizacije ili mogu da pribavljaju dodatni kapital neposredno na finansijskom tržištu. U bitno izmjenjenom kontekstu, upravljanje rizikom od strane banaka postalo je naglašeni sastavni dio upravljanja aktivom.

Kada se govori o kreditnom riziku občno se ima u vidu kreditni rizik kod bankarskih zajmova. Međutim, kreditni rizik banke može da postoji i kod držanja tržišnih instrumenata (vrijednosnih papira). Kreditni rizik tržišnih instrumenata za banke proističe iz pogoršanja kreditne sposobnosti kompanija – emitenta tržišnih instrumenata koje banka drži u svojoj aktivi. Jako pogoršanje kreditne sposobnosti emitenta vrijednosnih papira može da dovede do nesolventnosti odnosno da emitenti tih papira ne plaćaju svoje finansijske obaveze (*default*). Pri tome treba napomenuti da su obveznice (koje banke kupe) i bankarski zajmovi (koje banke odobravaju) samo različiti oblici kredita banaka.

U savremenim uslovima se fokus upravljanja kreditnim rizicima (kao i ukupnim rizicima) pomjera sa rizika individualnih transakcija na rizik ukupne banke (tzv. portfolio rizik). Savremena organizacija upravljanja kreditnim

rizicima sprovodi se na svim niovima bankarske institucije: počevši od nivoa na kojem

de operativno donose kreditne odluke, preko poslovnih jedinica i departmana banke sve do nivoa ukupne banke.

Zaključak

S obzirom da su kreditni poslovi najstariji ali i, možemo reći, najvažniji bankarski poslovi, mora njima posebno upravljati, definisati i analizirati.

Analiza ovog rada bila je usmjerena ka definisanju kreditnog rizika sa posebnim osvrtom na procjenu boniteta komitenta – potencijalnog korisnika bankarskog kredita. U skladu sa definisanim, mogu se navesti sledeće činjenice :

- Kreditni rizik je rizik od slučaja da će aktiva ili kreditni plasmani postati nepovratni usljed potpunog neispunjenja obaveza ili u slučaju kašnjenja u servisiranju kreditnog duga. U obje navedene varijante, sadašnja vrijednost aktive se pogoršava narušavajući na taj način solventnost posmatrane banke;
- Svaka banka mora unaprijed da projektuje načine upravljanja kreditnim rizikom. U skladu sa tim, svaka banka donosi određene smjernice, politike i procedure o minimalnim standardima za upravljanje kreditnim rizikom.

Kako je već naprijed navedeno, u analizi, adekvatno i uspješno upravljanje kreditnim rizikom, općenito, predstavlja aktivnosti planiranja i održavanja prihvatljivog odnosa između preuzetog rizika i realnog stepena naplativosti, te aktivnosti kontrole i smanjenja na najmanju moguću mjeru svih oblika rizika vezanih za kvalitetu, koncentraciju, osiguranje naplate, odnosno instrumente za osiguranje naplate (kolateral), dospelost, valutu, itd.

Iz analize se uočava da posao odobrenja kreditnih sredstava nekom preduzeću zahtjeva duži vremenski period i ozbiljniju analizu i pristup ovom poslu.

Konkretno, u prethodno analiziranom slučaju, samo je ukratko prikazan proces analize. Naime, kompletan kreditni prijedlog podrazumjeva dodatne analize koji se dobijaju softverski (koji su ovdje djelimično prikazani) dok je u radu prikazan samo krajnji ishod.

Može se zaključiti da upravljanje kreditnim rizikom treba da obuhvati adekvatno provođenje i analizu:

- kreditnog zahtjeva,
- kreditnog dosjea,
- kontrolne procedure banke,
- klasifikovanje aktive.

Posebno odjeljenje u banci je zaduženo za analizu, upravljanje i provođenje svih aktivnosti po pitanju kreditnog rizika.

Konačno, da bi banka adekvatno upravljala kreditnim rizikom neophodno je da isti analizira i da provodi odgovarajuće mjere po pitanju istog, odnosno, neophodno je upravljati rizikom.

Može se zaključiti da upravljanje kreditnim rizikom polazi od principa selekcije, ograničenja limita i diverzifikacije, a koje sam već pojasnila. Po meni, ključno je izvršiti odgovarajuću selekciju komitetnata te onim «najsigurnijim» odobriti traženi zajam.

Literatura

Bjelica Vojin, «Bankarstvo, teorija i prakasa», Ekonomski fakultet Subotica, Novi Sad, 2001. godine

Božidar Raičević, Branko Radičić, «Javne finansije», Ekonomski fakultet Subotica, 2001. godine;

Erić, D., «Finansijska tržišta i instrumenti», Savremena administracija, Beograd, 2003. godine;

Ferizović, M., «Finansijska tržišta», Bihać, 2004. godine;

Frederic S. Mishkin, «Finansijska tržišta i institucije», Izdanje Zagreb, 2005. godine;

Lang Rikard, Politička ekonomija, Informator – Zagreb, 1972. godine

Milojević, A., Trklja, M., «Javne finansije», Ekonomski fakultet Beograd, 1997. godine;

Nenad Vunjak, «Poslovne finansije», Ekonomski fakultet Subotica, Univerzitet u Novom Sadu, 2002. godine;

Plakalović, N., «Monetarna ekonomija», Ekonomski fakultet u S.Sarajevu, S.Sarajevo, 2004. godine;

Popović Milan, «Ekonomska politika», Banja Luka, 1993. godine

Smjernice za upravljanje kreditnim rizikom banke, «Balkan Investment Bank», A.D. Banja Luka;

Smjernice za upravljanje kreditnim rizikom banke, «Hypo-Alpe-Adria Bank», d.d. Mostar;

Spisak slika i tabela:

Slika 1; str. 7 - Veza «5 Cs of credit» sa vrstama kreditnog rizika; Izvor: Bjelica, V.»Bankarstvo, teorija i praksa», Novi Sad, 2001. godine, str.269;

Slika 2; str. 9 - Struktura mjerenja rizika; Ćirović, M., «Bankarstvo» Beograd, 2005. str.333.

Slika 3; str. 25 - Tabela – finansijska analiza

Slika 4; str. 28 . Obaveze prema drugim bankama odnosno leasing društvima u 000 KM

Slika 5; str. 29 – Ocjena rizika

Prilog:

Bilans stanja Iuspjeha DOO Magma.